

Patrick Modiano

Nobelova nagrada za književnost

Plesačica

Leykam international

Patrick Modiano
PLESAČICA

LEYKAM international

NAKLADNIK

Leykam international d.o.o., Ilica 42, HR-10000 Zagreb
www.leykam-international.hr

ZA NAKLADNIKA

Jürgen Ehgartner

UREDNIKA

Eugenia Ehgartner

PRIJEVOD S FRANCUSKOGA

Marija Papašarovski

LEKTURA I KOREKTURA

Neli Mindoljević

GRAFIČKO OBLIKOVANJE

Tvrtko Gregurić

© Leykam international d.o.o., Zagreb 2025.

Nijedan dio ove knjige ne smije se umnožavati,
fotokopirati ni na bilo koji drugi način reproducirati
bez nakladnikova pismenog dopuštenja.

Naslov originala / Original title: *La danseuse* by Patrick Modiano.
Original publisher: © Éditions Gallimard, Paris, 2023.

Knjiga je objavljena uz financijsku potporu
Ministarstva kulture i medija Republike Hrvatske.

ISBN 978-953-340-206-2

CIP zapis dostupan u računalnom katalogu Nacionalne
i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 001263162.

FOTOGRAFIJA NA NASLOVNICI

© Charles Roff / Trevillion Images

FOTOGRAFIJA AUTORA

© Francesca Mantovani

TISKARA

Denona d.o.o., Zagreb
Tiskanje dovršeno u travnju 2025.

Patrick Modiano

Plesačica

roman

S francuskoga prevela
Marija Paprašarovski

Zagreb, 2025.

Brineta? Ne. Prije bi se reklo tamnosmeđe kose i crnih očiju. Ona je jedina koju bi se moglo pronaći na fotografijama. Ostalima, osim malom Pierreu, lica su s vremenom izbljedjela. Uostalom, bilo je to vrijeme kada se daleko manje fotografiralo nego danas.

A ipak neki detalji i dalje su dosta uočljivi. Trebalo bi ih popisati. No bilo bi ih veoma teško kronološki poredati. Vrijeme koje je zamutilo lica izbrisalo je i obilježja. Preostaje nekoliko komadića slagalice, zauvijek odvojenih jednih od drugih.

Jedne večeri u studenome ili u prosincu, došao sam po dječaka zvana Pierre u jednu zgradu na sjeverozapadu Pariza da bih ga vratio kući. Zaboravio sam naziv te ulice. Masivna ulazna vrata i jedno od onih dizala ostakljenih vrata, tako sporih i tihih da se pitate hoće li se zaustaviti između dvaju katova. U velikoj prostoriji koja je vjerojatno bila dnevna

soba okupilo se desetak djece. Na niskom stolu, ostatci rođendanskog slavlja. Elegantna žena koja me je uvela odvela me do dna prostorije gdje se Pierre kartao s malim plavokosim dječakom kojeg je žena zvala „Ronnie”.

– Tvoj prijatelj sad odlazi... Morate se pozdraviti, Ronnie...

Vani je bila noć. Uzeo sam ga za ruku. Da, sva djeca u tom stanu išla su s njim u razred, u školi Dieterlen smještenoj u istoj toj četvrti, kamo sam katkad odlazio po njega u kasno poslijepodne. Ronnie, onaj mali plavokosi dječak koji se s njim kartao i koji je slavio rođendan, bio mu je najbolji prijatelj. Uskoro, evo i božićnih praznika, pa se nadao da će ga tom prigodom odvesti u kino s Ronnijem.

I tako jedan trenutak iz prošlosti čvrsto prione u sjećanju kao bljesak svjetlosti koje vam dolazi sa zvijezde za koju se vjeruje da je već dugo ugašena. Pierre. Rođendansko slavlje. Ronnie. Naravno da će ići u kino za vrijeme božićnih praznika. Čak sam se ponudio da ga ja odvedem ako njegova majka ne bude imala vremena. Dok smo hodali jedan uz drugog te večeri, često smo šutjeli, ali put je bio mnogo kraći od onoga kojim smo ponekad išli poslijepodne iz škole Dieterlen.

Prošli smo kroz željeznu ogradu velikih stambenih blokova od cigle na Trgu Porte de Champerret. Popeli smo se betonskim stubištem do drugoga

kata. Hovine nam je otvorio vrata, kao da nas očekuje. Stan se znatno razlikovao od onog iz kojeg smo došli. Četiri prostorije uzduž hodnika. Lijevo od ulaza, kuhinja s tušem. Prozori su bili okrenuti prema dvorištu.

– Plesačica se neće večeras vratiti – rekao mi je Hovine. – Ima probu *Vlaka s ružama*...

Ta plesačica bila je Pierreova majka. Mi smo je tako prozvali. A *Vlak s ružama*, balet u kojem je često nastupala.

Pierre je sjeo u kožnati naslonjač i čitao neki časopis.

– Idem u nabavu za večeru – rekao je Hovine.

Kad bi mi danas pokazali dvije identifikacijske fotografije njegova lica – sprijeda i iz profila – bih li ga ikako mogao prepoznati?

Bio je srednjeg rasta. Crne kovrčave kose. Sjajnih očiju. Koliko sam mogao razabrati, plesačica i on poznavali su se još iz djetinjstva.

Nalazili smo se u prvoj prostoriji nakon kuhinje, onoj koja je služila kao dnevna soba i u kojoj su se s vremena na vrijeme okupljali plesačičini prijatelji, na velikom divanu i kožnatu naslonjaču u kojem je te večeri sjedio Pierre. Sljedeća prostorija u koju se ulazilo iz hodnika bila je plesačičina soba, a njezinu sinu pripadala je soba na dnu stana.

No ne sjećam se točno boje zidova. Mislim da su bili u prilično tamnoj nijansi i čini mi se danas da taj stan nikada nisam vidio tijekom dana.

Prigušeno svjetlo kao da jačina svjetlosti žarulja u svjetiljkama i lusteru u dnevnoj sobi nije dovoljna.

Hovine je navukao svoj uobičajeni kaput od kepera. Vrata su se zalupila za njim. Zidovi su vjerojatno bili prilično tanki jer su se stalno čuli koraci i glasovi na stubištu.

Pierre je i dalje čitao svoj časopis položen preko koljena. Krenuo sam hodnikom i ušao u plesačičinu sobu. U koliko će se sati vratiti? Kasno u noći, zacijelo. Kad bi Hovine morao otići poslije večere, ja bih pazio na Pierrea i odveo ga možda sutradan ujutro u školu Dieterlen. Nema potrebe paliti svjetlo u toj sobi. Bila je dovoljno osvijetljena svjetlima prozora nasuprotne zgrade. Te prozore često sam gledao i na kraju mogao prepoznati obrise koji se prolazili iza stakla.

Nakon povratka u dnevnu sobu, vidio sam da je Pierreov časopis pao na pod. Zaspao je u naslonjaču čelom priljubljenim na naslon za ruku.

Tako su mi se već nekoliko dana, na mahove, vraćale slike davnog razdoblja mog života. Dotad bile su prekrivene ledenim pokrovom. Ipak sam na trenutke predosjećao da to neće potrajati. Bilo je neizbježno da će se prije ili poslije led otopiti i da će se te slike ponovno pojaviti kao što se utopljenici podižu na površinu Seine. A zašto se to događalo danas u gradu koji se toliko promijenio da mi nije prizivao nikakve uspomene? Posve strani grad. Nalikovao je velikom zabavnom parku ili *duty-free* zoni neke zračne luke. Mnogo ljudi na ulicama, što nikada prije nisam bio vidio. Prolaznici su hodali u skupinama po desetak ljudi, vukući kovčege s kotačićima i većina ih je nosila ruksake. Odakle su dolazile te stotine tisuća turista i pitanje je jesu li odsad bili jedini na ulicama Pariza? Čekao sam na semaforu da bih prešao Bulevar Raspail i jedan je čovjek stajao na pločniku s druge strane. Odmah

sam prepoznao Verzinija. I osjetio iznenadnu nelagodu, kao da sam se našao s nekim za koga sam mislio da je već dugo mrtav.

Možda je bila riječ o nekom ružnom snu. Ili mojoj pogrešci. Ipak, prepoznao sam tu masu kose, i dalje jednaku gustu, ne više crnu nego bijelu poput snijega, i tegobno lice.

Čekao sam da prijeđe bulevar. Kad je stigao do mene, na rubu pločnika, okrenuo sam se prema njemu.

– Vi ste zbilja Serge Verzini?

Pogledao me je letimično, onako kao nekad, istodobno prodorno i strogo.

– Nisam. Pogriješili ste.

Isti onaj duboki glas koji mi se učinio pomalo promuklim.

Stajao je nepomično, da bi me mogao odmjeriti.

– Zaista? Mi se poznajemo?

Oklijevao sam s odgovorom. Trebalo je da mu navedem neka imena i spomenem određenu godinu. No sve mi se pomiješalo u glavi. Želio sam ga ostaviti ondje, ali sam na kraju rekao:

– Da, upoznali smo se prije sto godina.

Namrštio se i pogled mu je postao stroži.

– Što to znači: prije sto godina?

Iznenada se našao u obrambenom položaju.

– Oprostite... Mislio sam da ste Serge Verzini.

Odgovorio sam ravnodušnim tonom i čak sleгнуo ramenima.

Kao da je razmišljao nekoliko trenutaka. I potom:

– Hoćete da nešto popijemo, tamo?

Pokazivao mi rukom prema kavani na križanju bulevara i Ulice du Cherche-Midi.

*

Sjeli smo za stol, jedan nasuprot drugom, sami u dvorani, što me je čudilo. Već neko vrijeme pariške kavane i restorani bili su pretrpani. Ispred većine njih gosti su čak čekali u redu.

Tišina. Izgledao je kao da mu je neugodno. Na meni je, zacijelo, da prvi progovorim.

– I dalje vodite Magičnu kutiju?

Restoran u kojem se, subotom, održavala „večera uz predstavu”. Izmjenjivali su se brzim ritmom neobični nastupi jednako neobičnih izvođača. No mi smo dolazili u tjednu i bili smo ondje sami. Taj lokal nalazio se u jednoj maloj ulici, nedaleko od Trga Porte de Champerret, ondje gdje su stanovali plesačica i Pierre. No bila je to tako daleka prošlost.

Blago se nasmiješio. I pogled mu je postao blaži. Mislim da me je sad promatrao nekako suosjećajno.

– Magična kutija? Ne, ni na što me to ne podsjeća. Ali sam bio upoznao, prije sto godina, kao što vi kažete, nekog Sergea Verzinija. Možda ste me sreli s njim i sad brkate te dvije osobe.

Poslužili su nam sirup od nara. Ispio je veliki gutljaj i polaganom kretnjom spustio čašu na stol.

– Jedva se sjećam tog Verzinija. Osim po imenu.

Promatrao sam mu lice. Činilo mi se ne toliko grubo kao ono u doba kada sam ga bio upoznao. Obrazi su mu upali, nos se stanjio, oči mi se učinile manjima i udubljenijima, čelo istaknutijim pod bijelom kosom.

– Oprostite – rekao mi je – uopće vas se ne sjećam.

– E pa, možda se sjećate one koju smo zvali plesačica i njezina sina, malog Pierrea?

– Nimalo.

Stekao sam dojam da izbjegava moja pitanja. Htio sam mu navesti druga imena i staviti ga pred zid, ali prošlo je oko pola stoljeća i samo to bilo je dovoljno da se sve moglo zaboraviti. I čak postati netko drugi u gradu u kojem više niste znali pronaći svoje prošle tragove.

Iza prozorskog stakla gledao sam kako prolazi skupina turista toliko uobičajenih već nekoliko mjeseci, s ruksacima, vukući svoje kovčege s kotačićima. Većina ih je nosila kratke hlače, majice i platnene šilterice. Ni jedan nije ušao u kavanu u kojoj smo bili, kao da ona i dalje pripada nekom drugom vremenu koje ju je štitilo od te gomile. S obje strane bulevara, kretali su se svi, zbijenih redova, prema postaji metroa *Sèvres–Babylone*.

Položio je lijevu ruku po svoj dužini na stol i primijetio sam na njegovu kažiprstu pečatnjak s kamenom na kojem su bili ugravirani inicijali SV,

potpuno isti prsten kakav je nosio Verzini kada sam ga bio upoznao.

Na kraju sam mu rekao pokazujući na pečatnjak:

– Uvijek isti inicijali?

– Očito se od vas ništa ne može skriti.

Slegnuo je ramenima. Onda je iz nutarnjeg džepa haljetka izvadio notes kožnatih korica i otkinuo jednu stranicu. Na njoj je napisao nešto priloženom penkalom.

– Ako me želite ponovno vidjeti, dajem vam svoju adresu, broj mobitela kao i broj fiksnog.

Pružio mi je stranicu na kojoj je bilo napisano:

06.580.015.283

Fiksni: Opera 81.60

Godot-de-Mauroy, br. 9 (9.)

– Nazovite me radije na fiksni.

Vani nas je zanosila bujica turista. Kretali su se u sabijenim skupinama i priječili vam put.

– Nastavit ćemo možda jednog dana naš razgovor – rekao mi je. – Tako je daleko, sve to... Ali pokušat ću se ipak prisjetiti...

Imao je dovoljno vremena mahnuti mi rukom prije nego što se prepustio struji i izgubio u toj rasutoj vojsci koja je osvajala bulevar.

Katkad u snovima prepoznamo osvjetljenje iz tih vremena upravo onakvo kakvo je bilo u točno određenim trenucima dana.

Plesačica je dolazila, ujutro, u sedam sati i četrdeset minuta na Sjeverni kolodvor. Potom metro-om do Trga Clichy. Zgrada studija Wacker bila je trošna. U prizemlju desetak rabljenih glasovira, naslaganih bez nekog reda kao na skladištu. Na katu, neka vrsta kantine s barom i plesne dvorane. Išla je na sate plesa kod Borisa Kniaseffa, Rusa koji je uživao glas jednog od najboljih učitelja... Osobit miris starog drva, lavande i znoja. Družila se s plesačima svih vrsta: s plesačima iz Opere ili *music-halla*, Jean-Pierreom Bonnefousom, Marpessom Dawn... i drugima kojima sam zaboravio imena.

Kada su se sati održavali poslijepodne, izlazila je oko sedam sati navečer. Zašto se studio Wacker povezuje s jesenskim mjesecima, a nimalo s početkom

zime, ranim jutrima kada je još noć, i kasnim poslijepodnevim kad se noć već spustila?

U to vrijeme imali ste dojam da se stapate s gradom. Hodali ste i bili samo zrno prašine u prašini ulica. Uskoro više nije morala ići večernjim vlakom, sa Sjevernoga kolodvora, da bi se vratila u daleko predgrađe. Soba koju je unajmila u Ulici Coustou bila je posve blizu studija Wacker. Trebalo je samo ići uza zgradu Gimnazije Jules-Ferry i bulevarom do Trga Blanche. Čak i početkom zime bilo je neke blagosti u zraku. A kad je zahladnjelo, svjetla s bulevara još su bila živahnija i prijateljska. Na zelenoj površini postavljali su sajmišne kućice tik pred Božić. I ti termini plesa koji mi se vraćaju u sjećanje a da danas ne mogu točno odrediti njihov pravi smisao. Dijagonala. Varijacija. *Déboulé*. Vježbe na podu: *la barre à terre* ili *la barre au sol*. Događa mi se još da to tiho ponavljam. Nauči i kako „slomiti lakat” da postigneš dojam krhkosti. Da, slomiti lakat. Ples je, govorio je Kniaseff, disciplina koja vam omogućuje da preživite. Jedne večeri sjedio je uz nju u baru studija Wacker, u polusjeni. Bili su sami, jer sati su već dugo bili završeni. Objašnjavao joj je da ta disciplina zaista daje smisao životu i pomaže vam da se oduprete zanošenju. I on sam... Čudila se što joj se povjerava, on koji je obično tako suzdržan i primjenjuje neku vrstu vojničke krutosti. Znaš li zašto su Rusi više od ostalih briljirali u ovoj disciplini? Zato što su se mnogi morali boriti protiv

nutarnjeg kaosa, svoje nasilnosti i potištenosti koja ih je obuzimala s vremena na vrijeme. I smijao se na sav glas jer ga je slušala zabezeknuto. „Moja si omiljena učenica, i ne treba se bojati patiti i krvariti u plesnim papučicama. Shvaćáš?” Prvi joj se put zaista obraćao. Tijekom sata, toliko je imala malo samopouzdanja i nikada ne bi mogla zamisliti da joj pridaje neku posebnu pozornost. Istina je da se često nalazila sa starijim i prekaljenijim plesačicama i plesačima. A te večeri rekao joj je da mu je ”omiljena učenica”. I čak je dodao, aludirajući na jednu svoju bivšu učenicu: „Nastaviš li ovako, bit ćeš jednako dobra kao Chauviré...”

Pozdravili su se na izlasku iz studija Wacker i ona ga je nepomično pratila pogledom sve dok se nije izgubio na Bulevaru des Batignolles u svojoj staroj zimskoj jakni i s beretkom spuštenom do obrva. Gledajući ga straga, činilo joj se da je Kniasseff tako lagan da mu noge jedva dotiču tlo. To vam je eto ples, obično je govorio učenicima. Toliko truda da bi se stvorila iluzija kako bez napora letite nekoliko metara od tla... Hodala je ispod stabala na zelenoj površini i osjećala veliko ushićenje. Ponavljala je riječi koje joj je bio rekao: ”Moja si omiljena učenica.” Dok se penjala do svoje sobe, nije čak ni osjetila stube.

Nikada zaista nisam saznao kojom se prigodom upoznala s Hovineom. Bila mi je rekla da joj je prijatelj iz djetinjstva još dok je živjela u Saint-Leu-la-Forêtu. Hovinea sam prvi put sreo one večeri kad smo sve troje išli po malog Pierrea na Kolodvor Austerlitz.

Dotad nisam znao da ima sina. Stigli smo više od pola sata ranije. Pierre je sam putovao i bojala se da se nije izgubio. Sjeli smo na klupu u kolodvorskom predvorju, što smo mogli bliže peronu na koji će doći vlak.

Nije mi dala detaljna objašnjenja o sinu. Pierre je imao sedam godina i bila ga je povjerila svojim roditeljima. Nikakve aluzije vezano uz djetetova oca. Hovine je vjerojatno znao više.

Kada je vlak ušao na kolodvor, stali smo na početak perona. Zabrinuto je promatrala bujicu putnika ne razabirući Pierrea među tim ljudima

natiskanima jedni uz druge. Nakon nekog vremena, bujica je usahnula i ostalo je još samo nekoliko odvojenih osoba. Išli smo peronom u suprotnu smjeru. Hovine ga je ugledao kako silazi s jednog od posljednjih vagona kao da ga je, dotad, bilo strah da će se izgubiti u gomili.

Izgledala je kao da se plašila sina. I on je očito prema njoj pokazivao izvjesnu suzdržanost. Stajali su jedno nasuprot drugom kao da se nadgledaju, dok se ona nije nagnula prema njemu i zagrlila ga nespretnim pokretom. Upitao sam se koliko dugo ga nije vidjela. Nikada mi na to nije odgovorila. S njom je, često, sve tako ostajalo visjeti u zraku. Na reveru Pierreova kaputa primijetio sam naljepnicu na kojoj je jednostavno bilo napisano njegovo ime kao što je to bio običaj označiti djecu koja su bila evakuirana vlakom za vrijeme rata. Nije bilo mnogo ljudi na stajalištu taksija. Smjestila se s Hovineom i Pierrom straga, a ja sam sjeo naprijed.

Pierre je kroz prozor gledao krajolik. Je li poznavao Pariz? Da je došao prvi put, sačuvao bi zacijelo u sjećanju tu vožnju gradom. No bi li upamtio i ljude koji su ga pratili? Približavali smo se Trgu Concorde pa sam se okrenuo prema njemu. Očito, sve te upaljene ulične svjetiljke jako su ga se doimale. Šutjela je i ona. Razdvajanje je vjerojatno potrajalo jer nije znala što bi mu rekla.

Taksi se zaustavio ispred stambenih blokova na Trgu Porte-de-Champerret. Stanovala je ovdje

odnedavno, i evo zašto je pozvala Pierrea u Pariz.

– Nadam se da će ti se svidjeti soba.

Nije odgovarao. Podizao je glavu da bi promatrao pročelja zgrada.

Bilo je to najnesigurnije razdoblje mog života. Bio sam ništa. Iz dana u dan imao sam dojam da plutam na ulicama i da se ne može razlučiti što sam ja a što su ti pločnici i svjetla, i to u toj mjeri da postajem nevidljiv. A ipak, bio sam primjer nekoga tko vlada jednim teškim umijećem, „veoma, veoma teškim”, kao što je ponavljao Kniaseff svojim ruskim naglaskom toliko neprimjetnim da mi se činio kao da je engleski ili bečki naglasak. I zaista vjerujem da me je primjer plesačice, a da toga nisam posve bio svjestan, ponukao da malo pomalo promijenim svoje ponašanje i izvučem se iz te nesigurnosti i tog ništavila u koje sam bio potonuo.

Neposredno prije nego što sam je upoznao, tražio sam sobu koju bih unajmio i sjećam se da sam otišao u agenciju za nekretnine na Trgu svete Magdalene jer sam bio uočio natpis. Bilo je pola osam navečer i čovjek koji mi je otvorio rekao mi

je da je odviše kasno za nove mušterije.

Poveo me je ipak kroz prazne prostorije do svog ureda. Pitao me je koliko mogu izdvojiti za stannarinu. Tri stotine franaka. „Nije mnogo”, rekao mi je zamišljeno cuclajući vršak penkale. I suočen znacima ne baš nekog oduševljenja, spremio sam se otići kada je on dodao: „Imam možda nešto za vas.” I ispričao mi je o čovjeku koji je iznajmljivao sobe u toj četvrti. „Evo vam njegov broj telefona. Nazovite ga u moje ime.”

Nazvao sam osobu imenom Serge Verzini i on mi je zakazao sastanak ispred zgrade u jednoj od onih ulica u blizini Trga svete Magdalene. Soba je bila u potkrovlju i minijaturna, na samom dnu duga hodnika u kojem su se nizala vrata, svaka s brojem na emajliranoj pločici. Moja je imala broj 23. Zatim me je odveo u neki bar u ulici Godot-de-Mauroy da bismo „potpisali ugovor”, bar svijetlih drvenih obloga kojemu je on bio gazda. Pitao sam se kojim se zanimanjem bavi kad mi je pokazivao sobu. No ondje, dok smo sjedili u kožnatim naslonjačima jedan nasuprot drugom, pomislio sam da njegova crna kosa, skupljena straga, prilično grube crte lica i elegancija njegove odjeće odgovaraju scenografiji u kojoj smo se nalazili.

Objasnio mi je da posjeduje sve sobe u hodniku u kojima je nekada stanovala posluga zaposlena u toj zgradi. No već dugo više nema posluge.

– Vi ste student? – upitao me je.

– Ne, tekstopisac sam.

On je neko vrijeme držao kabaret u kojem su umjetnici izvodili svoje glazbene repertoare.

Danas je vlasnik znatno skromnijeg lokala u sedamnaestom okrugu, Magična kutija. Ondje se, subotom navečer, održavala „večera uz predstavu”. No u ostale dane dolazili su jedna balerina i njezini prijatelji.

– Trebali biste doći. Naći ćete sigurno tamo kolege.

Zašto je bio tako ljubazan sa mnom Možda je volio mlade ljude... Nije bilo ni jednog gosta u baru tog poslijepodneva. Izvan špice? Osim ako više nitko nije dolazio u taj lokal i ako je on, Serge Verzini, sjedio cijeli dan, sam u svome kožnom naslonjaču.

– Budete li imali i najmanji problem u sobi, nazovite me.

Nisam potpisao nikakav ugovor o najmu. Dao mi je samo svoju adresu, ili bolje rečeno adresu bara, da bih mu mogao početkom svakog mjeseca poslati ček na tri stotine franaka.

Nakon nekog vremena naišao sam na njega oko devet sati navečer kad sam izlazio iz zgrade u kojoj se nalazila moja soba, u Ulici Chauveau-Lagarde.

– I jeste zadovoljni svojom sobom?

Nisam mu se usudio reći da radijator ne radi. A zima je bila na pomolu.

– Slobodni ste večeras? Vodim vas u Magičnu kutiju.

Pokušavao sam smisliti neku ispriku da se udaljim. No i ne pričekavši moje mišljenje otvorio je desna vrata auta i mahnuo mi da uđem. Šutio je tijekom vožnje koja mi se učinila veoma dugom. Naposljetku je skrenuo u usku ulicu, baš prije Bulevara Pereire.

– Evo nas... Stigli smo...

Dvorana restorana bila je prigušeno osvijetljena malim svjetiljkama na stolovima. Bar na ulazu. Podij, na samom dnu prostorije, koji je mogao

poslužiti kao pozornica. Naslonjači uza zid, pokraj bara. Odveo me je do stola za kojim je sjedilo dvoje mladih ljudi.

Dao mi je znak da sjednem pa se i on smjestio pokraj mene. Činilo se da dobro poznaje te dvije osobe.

– Prijatelj koji se bavi pjesmama – rekao je djevojci predstavivši me.

– A da? Pjesmama?

Mislim da me je gledala ironično se osmjehujući.

– Ona je, znate, velika plesačica – rekao mi je Verzini.

Zatim je ustao ostavivši me nasamo s njima i prišao dvojici muškaraca koji su sjedili u naslonjačima pokraj bara. Ostala mi je u pamćenju samo isprekidana uspomena na tu večer, kao da se odvijala u isprekidanom i sve bržem ritmu. Tko je bio čovjek za stolom s plesačicom te večeri? Nije mogao biti Hovine kojeg sam upoznao poslije, ni Jean-Pierre Bonnefous koji je išao s njom na sate kod Kniasseffa u studio Wacker. Izlazimo iz restorana, i taj čovjek koji ju je pratio i čije mi se lice zauvijek izbrisalo, napušta nas na pločniku. Ostajem sam s njom. Kaže mi da joj je potrebno hodanje i da stanuje u blizini. Predlažem joj da je otpratim.

Idemo Bulevarom Pereire, zatim Avenijom de Villiers. Toplo je, gotovo kao ljeti, a ipak čini mi se da smo u studenome. Siguran sam da drveće još nije bilo izgubilo lišće.

Često smo se šetali kao te večeri. Nakon izlaska iz studija Wacker, imala je potrebu, govorila mi je, za hodaњem. Čekao sam da sati završe, sjedeći u samom dnu studija da nikome ne smetam, u udubini jednog prozora koji je gledao na Ulicu de Douai.

Predstavila me je Kniaseffu kao „autora pjesama”, a on mi je nepovjerljivim tonom rekao: „Zašto? Želite da propjeva?” I onda se na kraju naviknuo na moju prisutnost. Navečer smo se vraćali pješice iz studija Wacker do stana na Trgu Porte de Champerret. Katkad je Kniaseff izlazio iz studija istodobno kad i mi i išao istim putom Bulevarom des Batignolles. Šutjeli smo. Rastajali smo se na križanju bulevara s Avenijom de Villiers i imao sam dojam da je još dugo hodao tako nasumice.

– Stanujete ovdje blizu? – pitao sam ga.

– O ne, jako daleko... jako daleko oдавde – rekao mi je tužno.

Osjećali smo grižnju savjesti što ga ostavljamo samog.

Prošle noći pokušao sam sastaviti popis osoba koje su bile povezane s njom. Najprije, nekoliko plesačica i plesača u studiju Wacker kojima se još sjećam imena: Jean-Pierre Bonnefous, Félix Blaska, Marpessa Dawn, Lebercher, Jeannette Lauret, Michel Panaieff, Nicole Jade...

Sretali smo ih u kantini studija i nakon sati, u Bastosu, na bulevaru pokraj kina Gaumont Palace.

Dolazili su katkad u stan na Trgu Porte de Champerret. A osim njih i drugi su se češće okupljali u stanu. Hovine, naravno, ali i Youra kojemu se sjećam samo imena. Fotografirao je baletne predstave i pisao testove o njima u programima i jednom stručnom časopisu. Često je bio u društvu nekog Lionela Roca, bivšeg učenika plesne škole kazališta Châtelet i impresarija. Visok tamnopusat atletski građen, Tiouls, pripadao je onima koji su nastupali u pariškom Zimskom cirkusu. I Peggy Sage. Radila je u kozmetičkom salonu nakon što

je prethodno bila plesačica. I nekoliko lica i obrisa koje ne znam imenovati.

I kako se u to uklapao Serge Verzini? Hovine, jednog dana kad sam bio nasamo s njim, rekao mi je neizravno da on i plesačica poznaju Verzinija jer je on povezan s ocem malog Pierrea. Sve se to davno dogodilo u Saint-Leu-la-Forêt. I kako je osjetio da bih volio više o tome znati, slegnuo je ramenima i šutio. I ja. Nisam po prirodi od onih koji navaljuju. Na koncu, plesačica će mi, tijekom naših dugih šetnji, sigurno otvoriti dušu.

Primijetio sam neobičan detalj vezan uz posjetitelje Magične kutije. Postojala je jedna skupina ljudi oko plesačice, koje sam upravo imenovao. A kad je Verzini bio ondje, više osoba oko njega pripadalo je drugoj „skupini” koja nije imala nikakve veze s plesačičinom i ti ljudi razgovarali su međusobno veoma tiho, kao da žele da njihove razgovore nitko ne čuje. Magična kutija doimala se kao njihovo mjesto okupljanja. Muškarci koji su većinom bili Verzinijevi vršnjaci, jednako pomalo sumnjivo elegantno odjeveni. Dvije ili tri žene, s vremena na vrijeme, u krznenim kaputima. I neka vrsta prilično uznemirujućeg zabavljača koji je išao od stola do stola, jaka glasa, veoma grubih crta lica i kratke kose. Vjerojatno je bio Verzinijev pomoćnik i organizator subotnjih „večera uz predstavu”. Njegovo mi ime iznenada pada napamet i pitam se zašto: Olaf Barrou.

Mnogo vremena poslije, životne okolnosti dopustile su mi da saznam druge detalje o Verziniju i nekim gostima Magične kutije, i čak o ocu malog Pierrea. Vratit ću se možda tome u pravom trenutku. Zasad, ne bih se htio izgubiti na okolnim stazama nego radije slijediti ravno cestu koja će mi omogućiti da sve jasnije vidim. Treba hodati odmjerenim koracima da bismo osujetili nered i zamke sjećanja.

Sjećam se tako jedne velike dvorane u podrumu kina Rex gdje je išla na probe s nekoliko drugih plesača pod vodstvom bivšeg člana družine, markiza de Cuevasa. Balet se zvao *Vlak s ružama*, jedan od njezinih najdražih. Sav taj napor da bi postala lakša, sav taj trud da bi „slomila lakat”, kao što je govorio Kniasseff, i dala rukama gotovo nematerijalnu fluidnost i krhkost... Možda će na kraju poletjeti, proći kroza zidove i stropove i izići na otvoreno, na bulevar.

Probe u podrumu Rexa trajale su desetak dana. I svaku večer slijedio je povratak pješice do Trga Porte de Champerret. Taj put trajao je duže od onoga kojim smo se vraćali iz studija Wacker.

U početku slijedio sam je teško, ali sam se ipak prilagođavao njezinu ritmu. I malo-pomalo nestajao je onaj osjećaj praznine i mrtvila u dubini duše koji me je obuzimao u nekim trenutcima dana. Činilo se kao da me vodi i pomaže mi da se podignem na površinu.

Još jedan put u Parizu kojim smo zajednički išli bio je još duži od povratka iz kina Rex do Trga Porte de Champerret. Uzalud sam se, tridesetak godina, pokušavao sjetiti imena onog Turčina, velikog ljubitelja baleta, koji je svake godine organizirao proslavu za francuske i strane plesačice i plesače u jednom stanu za koji nikad nisam uspio odrediti nalazi li se uz umjetno jezero Bassin de la Villette ili uz Kanal de l'Ourcq. I nitko mi do danas nije to mogao reći, tako da sam posljednji svjedok.

U dvjema povezanim prostorijama i uz svjetlost svijeća, kao za neki rođendan, tiskali su se gosti među kojima bih katkad prepoznao poznata lica: Nurejev, Margot Fonteyn, Babilée, Bonnefous, Yvette Chauviré, Jorge Donn, Béjart, Sonia Petrovna, djevojka za koju nam je Kniasseff bio rekao da je Francuskinja, ali da je odabrala, kako bi plesala u Operi, rusko ime. Uza zidove postavljeni